

Wojciech Janowski

Uniwersytet Jagielloński

ORCID: 0000-0002-5308-2527

**POCZĄTEK BIEGU TERMINU
PRZEDAWNIEŃ ROSZCZENIA
O ZWROT ŚRODKÓW ZE STOSUNKU
RACHUNKU BANKOWEGO**

Wprowadzenie

Instytucja przedawnienia pełni istotną rolę w systemie polskiego prawa cywilnego. Ustawodawca korzysta z niej np., aby unikać wzruszania długotrwałych stanów faktycznych czy eliminować powstające z upływem czasu trudności dowodowe (czyli w ogólności aby zwiększyć bezpieczeństwo i pewność obrotu)¹. Przepisy o terminach przedawnienia są bezwzględnie obowiązujące².

Zgodnie z treścią art. 120 § 1 zd. 2 k.c.³ jeżeli wymagalność roszczenia zależy od podjęcia określonej czynności przez uprawnionego, bieg terminu przedawnienia rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stałoby się wymagalne, gdyby uprawniony podjął czynność w najwcześniejszym możliwym terminie. Dopuszczalność stosowania tej ogólnej reguły w odniesieniu do roszczenia o zwrot środków z rachunku bankowego budzi od wielu lat kontrowersje w doktrynie. Dotychczas zaprezentowane stanowiska nie rozwiąły wszystkich wątpliwości w tej kwestii, a problematyka przedawnienia roszczenia o zwrot środków z rachunku bankowego może niewątpliwie mieć znaczenie praktyczne.

¹ Por. T. Pałdyna, *Przedawnienie w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 2012, s. 38–74; B. Kordasiewicz [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. II: *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, A. Olejniczak, Warszawa 2019, s. 711–715.

² Podobnie co do bezwzględnego obowiązywania przepisów regulujących terminy przedawnienia m.in. A. Jedliński [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I: *Część ogólna*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012, s. 744, art. 119; T. Pałdyna, *Przedawnienie w polskim...*, s. 82–84; B. Kordasiewicz [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. II: *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, A. Olejniczak, Warszawa 2019, s. 751.

³ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. 1964, nr 16, poz. 93, t.j. Dz.U. 2022, poz. 1360).

W moim przekonaniu prawidłowej odpowiedzi na pytanie, czy (i w jaki sposób) art. 120 § 1 zd. 2 k.c. może zostać zastosowany do roszczenia o zwrot środków ze stosunku rachunku bankowego, można udzielić dopiero po przeanalizowaniu kwestii powstania i wymagalności tego roszczenia.

Chwila powstania roszczenia

Roszczenie należy zdefiniować jako uprawnienie do żądania określonego zachowania (wykonania obowiązku) od dłużnika⁴. Ponieważ ustawodawca wprost nie określa, kiedy roszczenia powstają, należy o tym wnioskować z innych przepisów ich dotyczących, w tym szczególnie tych odnoszących się do wymagalności (art. 455 k.c.) i przedawnienia (art. 120 § 1 i § 2 k.c., art. 442¹ § 1 k.c.) roszczeń⁵.

Moim zdaniem trzeba przyjąć, że roszczenie powstaje w momencie, w którym powstaje potencjalna (i obiektywna⁶) możliwość zgłoszenia przez wierzyciela żądania wykonania określonego obowiązku. Innymi słowy, roszczenie powstaje z chwilą, z którą spełnione zostają przesłanki powstania po stronie dłużnika konkretnego obowiązku, którego wykonania wierzyciel będzie mógł dochodzić po postawieniu roszczenia w stan wymagalności. Jest to zarazem chwila, z którą po raz pierwszy można by było skutecznie wezwać dłużnika do wykonania obowiązku (art. 455 k.c.), gdyby termin spełnienia świadczenia (czy raczej wykonania pojedynczego obowiązku⁷) nie wynikał z właściwości zobowiązania czy nie został oznaczony przez strony. Chodzi przy tym o pierwszy możliwy termin skierowania wezwania (tzn. skierowania żądania wykonania obowiązku), a nie otrzymania tego wezwania przez dłużnika⁸. Dla lepszego zobrazowania powyższego poglądu przedstawię go na kilku przykładach.

⁴ Por. Z. Banaszczyk [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. I: *Prawo cywilne – część ogólna*, red. M. Safjan, Warszawa 2012, s. 963; A. Klein, *Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego* [w:] *Alfred Klein Dzieła wybrane*, t. I, red. G.M. Tracz, K. Łądkowski, Kraków 2021, s. 68–70.

⁵ Roszczenie musi istnieć, żeby mogło się przedawnić lub stać się wymagalne.

⁶ Nie ma tu znaczenia świadomość wierzyciela co do istnienia tej możliwości. Por. T. Pałdyna, *Przedawnienie w polskim...*, s. 139–140.

⁷ W art. 455 k.c. chodzi raczej o konkretny obowiązek w ramach stosunku zobowiązaniowego, a nie o całe świadczenie (w rozumieniu np. art. 487 § 2 k.c.). Wymagalne staje się bowiem roszczenie (prawo do żądania konkretnego zachowania od dłużnika), a nie prawo do żądania spełnienia świadczenia. Do spełnienia świadczenia może być konieczne wykonanie przez dłużnika wielu obowiązków, w tym na różnych etapach trwania stosunku zobowiązaniowego.

⁸ Warto zaznaczyć, że roszczenie może powstać, chociaż wierzyciel nie wie, kim jest dłużnik. Pośrednio wynika to z treści art. 442¹ § 1 k.c. Por. B. Kordasiewicz [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. II: *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, A. Olejniczak, Warszawa 2019, s. 753.

W przypadku umowy sprzedaży roszczenia o zapłatę ceny, przeniesienie własności rzeczy i wydanie rzeczy powstają z chwilą, w której umowa wywołuje skutek zobowiązujący⁹ (art. 535 § 1 k.c.).

W przypadku niewykonania lub nienależytego wykonania zobowiązania roszczenie odszkodowawcze z art. 471 k.c. powstaje z chwilą, w której nastąpiło naruszenie zobowiązania oraz pozostające z tym naruszeniem w związku przyczynowym (art. 361 § 1 k.c.) wyrządzenie wierzycielowi szkody (art. 361 § 2 k.c.)¹⁰. Dla powstania roszczenia o naprawienie szkody nie jest konieczne np. ustalenie jej wysokości.

Roszczenie windykacyjne właściciela powstaje z chwilą, kiedy osoba nieposiadająca względem właściciela skutecznego uprawnienia do władania rzeczą zaczyna daną rzeczą faktycznie władać (art. 222 § 1 k.c.).

Termin wymagalności roszczenia

Termin wymagalności roszczenia rozumieć należy jako pierwszy termin, w którym wierzyciel ma prawną (chronioną przez instytucje państwowe¹¹) możliwość żądania od dłużnika wykonania obowiązku, którego roszczenie dotyczy¹². Zaraz po powstaniu roszczenia niekoniecznie istnieje już prawna możliwość żądania od dłużnika wykonania obowiązku (może być ona np. uzależniona od wezwania do wykonania z art. 455 k.c.). Niemożliwe może być również sprecyzowanie zakresu roszczenia (np. poprzez wskazanie kwoty, którą dłużnik ma zapłacić). Roszczenie może stać się wymagalne z chwilą powstania¹³. Zasadniczo jednak roszczenia stają się wymagalne później¹⁴.

⁹ Czyli zazwyczaj z chwilą jej zawarcia, chyba że np. skuteczność umowy została uzależniona od warunku zawieszającego czy terminu początkowego.

¹⁰ Por. uchwała SN z dnia 22 listopada 2013 r., sygn. III CZP 72/13, Legalis nr 738595.

¹¹ Por. R. Morek [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. W. Borysiak, Legalis 2022, art. 458, teza 2.2.

¹² Por. uchwała SN z dnia 22 listopada 2013 r., sygn. III CZP 72/13, Legalis nr 738595; wyrok SN z dnia 12 lutego 1991 r., sygn. III CRN 500/90, Legalis nr 27236; wyrok SN z dnia 28 kwietnia 2004 r., sygn. V CK 461/03, Legalis nr 278136. Zob. jednak, wraz z przywołaną tam literaturą i orzecnictwem: B. Kordasiewicz [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. II: *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, A. Olejniczak, Warszawa 2019, s. 754–755. Autor ten wskazuje, że na gruncie art. 120 § 1 k.c. „przez wymagalność roszczenia powinno się rozumieć ostatni dzień, w którym dłużnik może spełnić świadczenie w sposób zgodny z treścią zobowiązania”.

¹³ Tak w przypadku roszczenia o zapłatę rekompensaty z art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych (Dz.U. 2013, poz. 403, t.j. Dz.U. 2022, poz. 893). Podobnie co do natychmiastowej wymagalności tego roszczenia: B. Ostrzechowski, K. Riedl [w:] *Ustawa o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych. Komentarz*, red. W. Borysiak, Legalis 2021, art. 10, teza 30.

¹⁴ Chociażby po upływie okresu „niezwłoczności” z art. 455 k.c.

Hipotetyczny termin wymagalności roszczenia

Na potrzeby obliczania początku biegu terminu przedawnienia dla części zobowiązań istotny jest nie tyle termin wymagalności, co tzw. hipotetyczny termin wymagalności (art. 120 § 1 zd. 2 k.c.). Dotyczy to tych zobowiązań, w przypadku których wymagalność roszczenia zależy od podjęcia określonej czynności przez uprawnionego. Zobowiązań tych nie można utożsamiać ze zobowiązaniami bezterminowymi¹⁵.

Często stosowaną konstrukcją jest oznaczanie terminu wymagalności roszczenia w odniesieniu do dokonania określonej czynności faktycznej. Na przykład strony w umowie sprzedaży umawiają się, że A zapłaci B kwotę 100 000 zł w terminie 30 dni od dnia doręczenia A prawidłowo wystawionej faktury. W takiej sytuacji trudno powiedzieć, aby termin spełnienia świadczenia nie został oznaczony. Wymagalność roszczenia o zapłatę zależy jednak od podjęcia określonej czynności przez uprawnionego (doręczenia faktury), tak więc do obliczenia początku biegu terminu przedawnienia stosuje się art. 120 § 1 zd. 2 k.c.¹⁶

Powstanie roszczenia o zwrot środków

Zgodnie z art. 725 k.c. przez umowę rachunku bankowego bank¹⁷ zobowiązuje się względem posiadacza rachunku, na czas oznaczony lub nieoznaczony, do przechowywania jego środków pieniężnych oraz – jeżeli umowa tak stanowi – do przeprowadzania na jego zlecenie rozliczeń pieniężnych. Natomiast art. 726 k.c. stanowi, że bank może obracać czasowo wolne środki pieniężne zgromadzone na rachunku bankowym z obowiązkiem ich zwrotu w całości lub w części na każde żądanie, chyba że umowa uzależnia obowiązek zwrotu od wypowiedzenia.

„Przechowywania” w rozumieniu umowy rachunku bankowego nie należy interpretować dosłownie. Bank nie przechowuje żadnych fizycznych przedmiotów na rzecz posiadacza rachunku, lecz nabywa własność znaków pieniężnych, które posiadacz rachunku mu przekazuje¹⁸. „Środki pieniężne na rachunku bankowym nie są (...) niczym innym, jak wierzytelności posiadacza rachunku wobec

¹⁵ Por. P. Machnikowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, Legalis 2021, art. 120, nb. 3.

¹⁶ Podobnie: *ibidem*; wyrok SN z dnia 16 listopada 1995 r., sygn. II CRN 156/95, Legalis nr 29644.

¹⁷ Zgodnie z treścią art. 732 k.c. przepisy dotyczące umowy rachunku bankowego stosuje się odpowiednio do rachunków prowadzonych przez spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe. Szerzej na temat pojęcia banku w rozumieniu art. 725 k.c. i n. zob. np. A. Janiak [w:] *Kodeks cywilny*, t. III: *Komentarz. Art. 627–1088*, red. M. Gutowski, Legalis 2022, art. 725, nb. 9.

¹⁸ Por. np. E. Niezbecka [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. III: *Zobowiązania – część szczególna*, red. A. Kidyba, Warszawa 2014, s. 704–705, art. 725.

banku o wypłatę określonej sumy w pieniądzu gotówkowym (art. 726 k.c. *in fine*)”¹⁹. Dla skrócenia wyводу posługuję się dalej pojęciami *przechowywanie* i *środki na rachunku*, należy jednak mieć na uwadze ich wyżej wskazane znaczenie.

Z treści art. 726 k.c. wynika, że roszczenie o zwrot całości lub części środków zgromadzonych na rachunku powstaje po zawarciu umowy i z chwilą wpłaty danej puli środków²⁰ do banku prowadzącego rachunek²¹, skoro zwrot powinien nastąpić „na każde żądanie” posiadacza rachunku (ewentualnie na żądanie poprzedzone wypowiedzeniem²²). W doktrynie prezentowane są też inne koncepcje dotyczące powstania roszczenia o zwrot środków.

Powstanie roszczenia o zwrot środków według koncepcji S. Grzybowskiego i Z. Żabińskiego

S. Grzybowski twierdzi, że roszczenie (a w zasadzie jedno z dwóch roszczeń, o których pisze) o zwrot środków powstaje dopiero z chwilą ustania stosunku rachunku bankowego, i to w związku z tym zdarzeniem, a nie w związku z wcześniej zawartą umową. Zarazem obowiązek zwrotu zgromadzonych na rachunku środków pieniężnych obciąża bank przez cały czas trwania stosunku²³. To stanowisko wiąże się z koncepcją konstytutywnego wpisu na rachunku bankowym²⁴. Grzybowski przyjmuje w związku z tym, że roszczenie (chodzi mu tu o oddzielne roszczenie, wydaje się, że powiązane z wcześniej wspomnianym obowiązkiem zwrotu w trakcie trwania stosunku rachunku bankowego²⁵) posiadacza rachunku do banku powstaje nie z chwilą przekazania środków pieniężnych

¹⁹ W. Pyziół, *Umowa rachunku bankowego*, Warszawa 1997, s. 96.

²⁰ Środki mogą być wpłacane w różnych terminach, stąd roszczenia powstają odrębnie w stosunku do każdej wpłaconej puli. Ostatecznie w pewnym sensie „zlewają” się one w jedno, ponieważ bieg terminu przedawnienia wszystkich roszczeń przerywany jest w jednym momencie. Por. T. Czech, *Przedawnienie roszczeń z rachunku bankowego*, „Prawo Bankowe” 2003, nr 10, s. 42.

²¹ Wydaje się, że podobnie: W. Pyziół, *Umowa rachunku...*, s. 125; T. Czech, *Przedawnienie roszczeń...*, s. 39; W. Pyziół [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. VIII: *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, red. J. Panowicz-Lipska, Warszawa 2011, s. 505; wyrok SA w Krakowie z dnia 9 grudnia 2015 r., sygn. I ACa 1358/15, Legalis nr 2046756; wyrok SA w Warszawie z dnia 29 lipca 2019 r., sygn. VI ACa 499/18, Legalis nr 2502727.

²² Rozumianym swoiście, nie jako wypowiedzenie umowy. Por. T. Spyra, *Potrącenie z rachunku bankowego – przesłanka wymagalności wierzytelności posiadacza*, „Prawo Bankowe” 2002, nr 5, s. 45; W. Pyziół, *Umowa rachunku...*, s. 125–126.

²³ Por. S. Grzybowski [w:] *System Prawa Cywilnego*, t. III, cz. 2: *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, red. S. Grzybowski, Warszawa 1976, s. 792.

²⁴ Zob. szerzej na temat koncepcji wpisu konstytutywnego i deklaratywnego np. T. Czech, *Przedawnienie roszczeń...*, s. 32–37.

²⁵ Podobnie pogląd S. Grzybowskiego i stanowisko Z. Żabińskiego zdaje się rozumieć T. Czech. Por. *ibidem*, s. 35.

bankowi, lecz z chwilą dokonania wpisu na rachunek²⁶. Jego zdaniem: „Posiadacz rachunku nie może zatem rozporządzać sumami, które wprawdzie zostały wpłacone na jego rachunek, ale nie zostały na ten rachunek wpisane”²⁷.

Stosunkowo podobny, choć bardziej zachowawczy²⁸ pogląd wyraził przed Grzybowski Z. Żabiński²⁹. Stanowiska tych dwóch autorów różnią się przede wszystkim oceną charakteru wpisu. Żabiński uważa wpis na rachunku za czynność prawną³⁰, Grzybowski natomiast za zdarzenie prawne³¹. Kwestię powstania roszczenia o zwrot środków Żabiński wydaje się ujmować podobnie jak Grzybowski³², stąd odnoszę się do obu tych stanowisk łącznie.

Argumenty przeciwko koncepcji S. Grzybowskiego i Z. Żabińskiego

Koncepcja konstytutywnego wpisu została poddana przekonującej krytyce przez W. Pyziola, który przedstawił argumenty za technicznym (deklaratywnym) charakterem wpisu³³. Autor ten wskazał, że przepisy prawa (z drobnym wyjątkiem³⁴) nie określają (czy to wyrażnie, czy pośrednio) znaczenia prawnego wpisu na rachunku i że to ewentualnie strony w oparciu o zasadę swobody umów mogą wpisowi jakieś prawnie relewantne znaczenie nadać³⁵. W dalszej kolejności zauważył on, że sytuacja posiadacza rachunku bankowego (o ile strony nie uczynią wpisu na rachunek prawnie relewantnym) jest w istocie stosunkowo prosta. Przez przekazanie bankowi środków nabywa on roszczenie (wydaje się, że o to chodzi Pyziolowi, kiedy używa w tym kontekście pojęcia *wierzytelność*) o ich zwrot³⁶. Zgłaszając żądanie zwrotu, stawia to roszczenie w stan wymagalności. Ewentualny nieprawidłowy wpis lub brak wpisu na rachunku bankowym

²⁶ Por. S. Grzybowski [w:] *System Prawa Cywilnego*, t. III, cz. 2: *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, red. S. Grzybowski, Warszawa 1976, s. 778.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Z. Żabiński pisze, że wpis ma w pewnych przypadkach znaczenie deklaratywne, w pewnych konstytutywne. Przyjmuje on zarazem, że zasadą jest konstytutywny charakter wpisu w granicach dobrej wiary. Por. Z. Żabiński, *Umowa rachunku bankowego*, Warszawa 1967, s. 109.

²⁹ Por. *ibidem*, s. 107–111 i 112–113.

³⁰ Por. *ibidem*, s. 108–109.

³¹ Por. S. Grzybowski [w:] *System Prawa Cywilnego*, t. III, cz. 2: *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, red. S. Grzybowski, Warszawa 1976, s. 780–781.

³² „Od chwili więc wypowiedzenia ustaje stosunek rachunku bankowego i rozpoczyna się jego likwidacja. Od tej też dopiero chwili rozpoczyna się bieg przedawnienia roszczeń o zwrot wkładu (art. 120 k.c.)”. Z. Żabiński, *Umowa rachunku...*, s. 113.

³³ Por. W. Pyziół, *Umowa rachunku...*, s. 102–114.

³⁴ Wyjątek ten dotyczył art. 53 ust. 1 nieobowiązującej ustawy z dnia 31 stycznia 1989 r. – Prawo bankowe (Dz.U. 1989, nr 4, poz. 21).

³⁵ Por. W. Pyziół, *Umowa rachunku...*, s. 106.

³⁶ Por. *ibidem*.

stanowić może tylko czysto faktyczną przeszkodę w realizacji tego roszczenia (np. pracownik banku odmówi jego spełnienia), nie ma jednak wpływu na sferę prawa (np. na kwestię wymagalności)³⁷.

Stanowisko Pyziola odnośnie do charakteru wpisu zostało później podzielone m.in. przez T. Czecha³⁸, M. Chajdę³⁹ czy E. Niezbecką⁴⁰. W nowszym orzecznictwie również wydaje się dominować pogląd o deklaratywnym charakterze wpisu⁴¹.

Propozycja Grzybowskiego nie zapewnia w związku z tym wystarczającej ochrony posiadaczowi rachunku bankowego w sytuacji, w której bank przestaje traktować siebie jako obciążonego obowiązkiem zwrotu części lub całości przechowywanych środków (innymi słowy – w sytuacji, w której wpisy na rachunku nie pokrywają się z faktycznym zakresem obowiązku zwrotu środków). Może to nastąpić np. na skutek wykonania nieuprawnionego transferu, w przypadku którego ryzyko utraty środków obciąża bank⁴², czy po prostu błędu rachunkowego. Co prawda Grzybowski przyznaje w takim przypadku roszczenie o dokonanie poprawnego wpisu na rachunku bankowym⁴³, ale przyjmując za prawidłową koncepcję wpisu deklaratywnego, należy zauważyć, że jego uzyskanie nie jest warunkiem koniecznym do żądania zwrotu środków przekazanych bankowi.

Wydaje się, że nietrafnie też Grzybowski rozbija roszczenie o zwrot środków na dwa roszczenia. Taka konstrukcja jest sztuczna, ponieważ roszczenia te w zasadzie nie różnią się między sobą, w sumie odpowiada im też tylko jeden obowiązek banku (obowiązek zwrotu środków na każde żądanie, ewentualnie poprzedzone wypowiedzeniem).

Ponadto obowiązek banku do zwrotu środków wynika ze stosunku rachunku bankowego (art. 726 k.c.), ale już nie z faktu jego ustania. Bank nabywa bowiem własność środków na podstawie umowy, a następnie umowa ta po rozwiązaniu czy wypowiedzeniu przestaje obowiązywać ze skutkiem *ex nunc*. Brakuje w odniesieniu do wygaśnięcia umowy rachunku bankowego przepisu podobnego do art. 395 § 2 k.c. czy art. 494 § 1 k.c. W związku z tym nie może (bo nie ma z czego)

³⁷ Por. *ibidem*, s. 106–107.

³⁸ Por. T. Czech, *Przedawnienie roszczeń...*, s. 37.

³⁹ Por. M. Chajda, *Przedawnienie roszczeń z umowy rachunku bankowego*, „Przegląd Sądowy” 2004, nr 7–8, s. 129.

⁴⁰ Por. E. Niezbecka [w:] *Kodeksowe umowy handlowe*, red. A. Kidyba, Warszawa 2014, s. 396–398.

⁴¹ Por. wyrok SN z dnia 13 sierpnia 2008 r., sygn. I CSK 78/08, Legalis nr 150523; wyrok SN z dnia 16 stycznia 2001 r., sygn. II CKN 344/00, Legalis nr 277357; postanowienie SN z dnia 16 października 2020 r., sygn. I CSK 216/20, Legalis nr 2489485; wyrok SA w Warszawie z dnia 6 czerwca 2019 r., sygn. V ACa 503/18, Legalis nr 2123020. W pewnym sensie odmiennie: wyrok SN z dnia 8 grudnia 2010 r., sygn. V CSK 163/10, Legalis nr 309863.

⁴² Por. np. postanowienie SN z dnia 16 października 2020 r., sygn. I CSK 216/20, Legalis nr 2489485.

⁴³ Por. S. Grzybowski [w:] *System Prawa Cywilnego*, t. III, cz. 2: *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, red. S. Grzybowski, Warszawa 1976, s. 778.

powstać „nowe” roszczenie o zwrot środków po wygaśnięciu umowy rachunku bankowego, poza ewentualnym roszczeniem z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia. Konsekwentnie należy uznać, że ze stosunku rachunku bankowego wynika tylko jedno roszczenie o zwrot (w odniesieniu do danej puli środków) powstające z chwilą przekazania środków bankowi. Stosunek rachunku bankowego należy w tym zakresie (tj. w zakresie istnienia obowiązku banku do zwrotu środków) uznać za istniejący nawet po wypowiedzeniu czy rozwiązaniu umowy⁴⁴.

Koncepcji dwóch roszczeń można też przeciwstawić argument dotyczący ich wzajemnej relacji. Nieuzasadnione wydaje się przyjęcie, że jeżeli roszczenie o zwrot części środków w trakcie trwania stosunku rachunku bankowego przedawni się, to roszczenie o zwrot tych samych środków po ustaniu stosunku rachunku bankowego pozostaje nieprzedawnione. Z drugiej strony trudno wyjaśnić, dlaczego istnieją dwa roszczenia, jeżeli przedawnienie pierwszego prowadzi do (częściowego lub całościowego) przedawnienia się (ewentualnie wygaśnięcia) drugiego, chociaż bieg terminu przedawnienia drugiego nawet się nie rozpoczął.

Powstanie roszczenia o zwrot środków według koncepcji A. Stangret-Smoczyńskiej

Dość ciekawe stanowisko odnośnie do powstania roszczenia o zwrot środków przedstawiła w nowszej literaturze A. Stangret-Smoczyńska. Autorka ta stwierdza, że „pojęcia roszczenia o zwrot wkładu nie należy utożsamiać wyłącznie z roszczeniem aktualizującym się w chwili ustania stosunku prawnego wynikającego z umowy rachunku bankowego, niezależnie od sposobu jego ustania (...). W tym zwłaszcza na gruncie art. 726 k.c. roszczenie o zwrot wkładu jest tożsame z roszczeniem o bieżącą wypłatę środków z rachunku, ponieważ roszczenie o wypłatę części środków z rachunku jest roszczeniem o zwrot wkładu, tyle tylko, że realizowanym nie w całości, lecz w części, i to w trakcie trwania stosunku prawnego. Roszczenia te będą miały natomiast odmienny moment wymagalności, co oznacza, że stan ten uzależniony jest od różnych zdarzeń cywilnoprawnych. Dla wymagalności roszczenia o zwrot wkładu w całości konieczne jest ustanie stosunku prawnego, natomiast wymagalność roszczenia o wypłatę środków jest uzależniona od zgłoszenia takiego żądania w odpowiedni sposób. Roszczenie o wypłatę może być realizowane w trakcie trwania umowy. Roszczenie o zwrot środków w całości jest natomiast odrębnym roszczeniem przewidzianym na wypadek ustania umowy rachunku bankowego. Wymagalność tego roszczenia nie jest uzależniona od wydania bankowi dyspozycji wypłaty tych środków ani od upływu zastrzeżonego w umowie terminu jej wypowiedzenia”⁴⁵.

⁴⁴ Podobnie co do dalszego istnienia obowiązku zwrotu: W. Pyziół, *Umowa rachunku...*, s. 125.

⁴⁵ A. Stangret-Smoczyńska, *Roszczenia posiadacza rachunku bankowego na tle art. 120 § 1 zd. 2 K.C.*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2015, C/1, s. 509.

Autorka przedstawia również argumentację, zgodnie z którą roszczenia ze stosunku rachunku bankowego powstają dopiero z chwilą zgłoszenia dyspozycji (np. polecenia przelewu lub wypłaty gotówki), ponieważ wcześniej są jedynie roszczeniami w stanie potencjalnym. Z tego wydaje się ona zarazem wywodzić, że dopiero zgłoszenie dyspozycji wypłaty środków prowadzi do powstania roszczenia o zwrot części środków z rachunku⁴⁶. Zaznacza ona: „Z chwilą złożenia dyspozycji roszczenie staje się roszczeniem oznaczonym co do przedmiotu (wysokości, sposobu), podmiotu (na którego rzecz dyspozycja ma być wykonana) oraz terminu (z reguły natychmiast po złożeniu)”⁴⁷. Podkreśla też: „W przypadku roszczenia posiadacza rachunku bankowego, dopóki nie złoży on zlecenia wypłaty gotówki lub zlecenia przelewu, nie można twierdzić, że wierzytelność posiadacza rachunku istnieje. Istnieje wyłącznie kompetencja do podniesienia takiego roszczenia, które zaktualizuje obowiązek banku do jego wykonania”⁴⁸.

Argumenty przeciwko koncepcji A. Stangret-Smoczyńskiej

Stanowisku Stangret-Smoczyńskiej można postawić zarzuty w części podobne do tych postawionych wyżej koncepcji Grzybowskiego i Żabińskiego. Jak już wspomniałem, trudno mówić o dwóch odrębnych roszczeniach, które odnoszą się do tego samego obowiązku i mają tę samą treść. Nie bardzo wiadomo też, z czego drugie roszczenie o zwrot środków ma wynikać i jaka jest jego relacja w stosunku do roszczenia przysługującego w trakcie trwania stosunku rachunku bankowego.

Nie jest również w mojej ocenie przekonujące wyróżnienie roszczenia o zwrot części i całości środków. Z przepisów dotyczących umowy rachunku bankowego wcale nie wynika, że nie może istnieć rachunek bankowy, na którym nie ma środków⁴⁹. Nie ma więc żadnych przeszkód, aby posiadacz rachunku w trakcie trwania umowy zgłosił żądanie zwrotu całości środków znajdujących się na rachunku.

W odniesieniu do powstawania roszczeń dotyczących wykonywania konkretnych dyspozycji⁵⁰ (wypłaty gotówki, realizacji polecenia przelewu) argumentacja Stangret-Smoczyńskiej jest trafna. Nie można mówić o istnieniu obowiązku

⁴⁶ Por. *ibidem*, s. 519–523.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 522.

⁴⁸ *Ibidem*.

⁴⁹ Por. M. Chajda, *Przedawnienie roszczeń...*, s. 121.

⁵⁰ Posługuję się tutaj zwrotem *dyspozycje*, a nie *rozliczenia pieniężne*, ponieważ wypłata gotówki nie mieści się w zakresie tego drugiego pojęcia. Por. art. 63 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (Dz.U. 1997, nr 140, poz. 939, t.j. Dz.U. 2022, poz. 2324), dalej: Prawo bankowe. Ten fakt nie powoduje jednak moim zdaniem, że należy bezpośrednio utożsamiać roszczenie o wypłatę gotówki (jako o wykonanie konkretnej dyspozycji) z roszczeniem o zwrot środków z art. 726 k.c.

dokonania polecenia przelewu bez wskazania co najmniej rachunku bankowego odbiorcy i kwoty przelewu. Podobnie rzecz ma się z wypłatą gotówki. Argumentacja jest jednak nietrafna w zakresie roszczenia o zwrot środków.

Z istoty stosunku rachunku bankowego wynika, że ostatecznie posiadacz rachunku w jakiś sposób wystąpi o zwrot środków (tymczasowo) przechowywanych przez bank. Obowiązek zwrotu środków z pewnością nie jest więc potencjalny w tym sensie, że mógłby banku nigdy nie obciążać. Jego istnienie od samego początku trwania stosunku rachunku bankowego wynika zresztą z treści art. 726 k.c. Dyspozycja wypłaty gotówki czy realizacji polecenia przelewu kreuje obowiązek banku do dokonania tej czynności, ale jeżeli jej wykonanie prowadzi też do zwrotu części lub całości środków, to w tym zakresie dyspozycja jedynie konkretyzuje roszczenie o zwrot środków. Konkretyzacja roszczenia nie jest natomiast bezpośrednio związana z kwestią jego powstania. Na przykład roszczenie o naprawienie szkody nie powstaje dopiero z chwilą ustalenia jej wysokości czy z chwilą ustalenia osoby odpowiedzialnej za jej naprawienie⁵¹.

Termin wymagalności roszczenia o zwrot środków

Jeżeli roszczenie o zwrot środków nie ma określonego terminu wymagalności⁵², to jako zobowiązanie bezterminowe staje się wymagalne niezwłocznie po wezwaniu do wykonania (art. 455 k.c.). W tym przypadku „niezwłocznie” trzeba chyba rozumieć jako „w ciągu kilku godzin” czy „tego samego dnia”. Spełnienie świadczenia (czy raczej wykonanie określonego obowiązku, które może prowadzić do spełnienia świadczenia) niezwłocznie należy rozumieć jako wykonanie określonej czynności bez nieuzasadnionego zwlekania⁵³. Tak więc hipotetyczny termin wymagalności (art. 120 § 1 zd. 2 k.c.), relewantny dla obliczania początku biegu terminu przedawnienia, zazwyczaj wypadalby w dniu, w którym środki zostały zdeponowane, lub do kilku dni później – zależnie od interpretacji pojęcia *niezwłocznie* w danym stanie faktycznym.

Przeciwko bezterminowemu charakterowi obowiązków banku w umowie rachunku bankowego opowiedziała się Stangret-Smoczyńska⁵⁴. Wskazuje ona, że dokonanie zwrotu środków przechowywanych przez bank (wydaje się, że również przy przyjęciu rozumienia szerszego, obejmującego nie tylko zwrot w gotówce,

⁵¹ Por. B. Kordasiewicz [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. II: *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, A. Olejniczak, Warszawa 2019, s. 753.

⁵² Por. np. A. Janiak [w:] *Kodeks cywilny*, t. III: *Komentarz. Art. 627–1088*, red. M. Gutowski, Legalis 2022, art. 731, nb. 3.

⁵³ Por. wyrok SN z dnia 28 października 2015 r., sygn. II CSK 822/14, Legalis nr 1361480; wyrok SN z dnia 13 grudnia 2006 r., sygn. II CSK 293/06, Legalis nr 165201; wyrok SN z dnia 30 czerwca 2011 r., sygn. III CSK 282/10, Legalis nr 442129.

⁵⁴ Por. A. Stangret-Smoczyńska, *Roszczenia posiadacza...*, s. 508–514.

ale i np. wykonanie polecenia przelewu środków na inny rachunek⁵⁵) może wchodzić w zakres świadczonych przez bank usług płatniczych (art. 3 ust. 1 pkt 1 i 2 lit. c ustawy o usługach płatniczych⁵⁶). Ustawa o usługach płatniczych reguluje m.in. termin wykonania polecenia przelewu⁵⁷. Terminy wykonania transferu środków, wypłaty gotówki lub innej dyspozycji może regulować też umowa pomiędzy posiadaczem rachunku a bankiem lub regulamin banku⁵⁸. W ostateczności termin wykonania danej dyspozycji zdaniem autorki wynika z właściwości zobowiązania⁵⁹.

Ustawa o usługach płatniczych faktycznie reguluje terminy wykonywania niektórych usług płatniczych, ale nie oznacza to, że określa termin wymagalności roszczenia o zwrot środków z rachunku bankowego. Wykonanie dyspozycji (w tym też usługi płatniczej) stanowi raczej sposób pozwalający spełnić w całości lub części obowiązek zwrotu środków obciążający bank, a więc terminy wymagalności roszczenia o zwrot i o dokonanie poszczególnych dyspozycji (np. wypłaty gotówki) pozostają od siebie odrębne (mogą się jednak pokrywać).

Zgadzam się, że (w zakresie dopuszczalnym w świetle przepisów ustawy o usługach płatniczych) z woli stron obowiązek wykonania danej dyspozycji może stanowić obowiązek terminowy; można również rozważyć, czy terminy wykonywania dyspozycji nie wynikają z właściwości zobowiązania (stosunku rachunku bankowego). Nie wpływa to jednak na zastosowanie art. 120 § 1 zd. 2 k.c. Jak wyjaśniono na wstępie, przepis ten stosuje się do tych zobowiązań, w których termin wymagalności roszczenia zależy od podjęcia określonego działania przez wierzyciela, a nie tylko do zobowiązań bezterminowych. Jeżeli bank ma wykonać transfer środków czy wypłacić gotówkę w określonym terminie, to i tak termin ten biegnie od momentu podjęcia działania (zgłoszenia dyspozycji) przez posiadacza rachunku.

Początek biegu terminu przedawnienia roszczenia o zwrot środków

Konsekwentnie bieg terminu przedawnienia roszczenia o zwrot środków rozpoczyna się zazwyczaj w dniu ich wpłaty na rachunek bankowy lub do kilku dni

⁵⁵ Stanowisko A. Stangret-Smoczyńskiej w tej kwestii nie jest dla mnie jasne, niemniej rozważa ona kwestię terminu wymagalności roszczenia o wykonanie polecenia przelewu. Za szerokim sposobem rozumienia pojęcia *zwrot* opowiada się m.in. E. Niezbecka [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. III: *Zobowiązania – część szczególna*, red. A. Kidyba, Warszawa 2014, s. s. 714, art. 726. Odmienne W. Pyziół, który sprzeciwia się uznaniu za zwrot środków transferu środków na inny rachunek bankowy posiadacza rachunku oraz wypłat gotówkowych i bezgotówkowych na rzecz osób trzecich. Por. W. Pyziół, *Umowa rachunku...*, s. 124; idem [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. VIII: *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, red. J. Panowicz-Lipska, Warszawa 2011, s. 504.

⁵⁶ Ustawa o usługach płatniczych z dnia 19 sierpnia 2011 r. (Dz.U. 2011, nr 199, poz. 1175, t.j. Dz.U. 2021, poz. 1907).

⁵⁷ Por. A. Stangret-Smoczyńska, *Roszczenia posiadacza...*, s. 510–511.

⁵⁸ Por. *ibidem*, s. 509–514.

⁵⁹ Por. *ibidem*, s. 514.

później – zależnie od tego, po jakim czasie roszczenie o zwrot środków stałoby się wymagalne, gdyby uprawniony podjął czynność w najwcześniejszym możliwym terminie (art. 120 § 1 zd. 2 k.c.)⁶⁰.

Przeciwko takiemu rozwiązaniu opowiada się spora część doktryny, w tym m.in. Pyziół⁶¹, Niezbecka⁶² czy Chajda⁶³.

Pyziół wskazuje na problem przedwczesnego przedawnienia roszczenia według reguł ogólnych. W związku z tym uznaje on, że stosowanie art. 120 § 1 zd. 2 k.c. prowadziłyby do „rezultatów niezgodnych z naturą umowy rachunku bankowego”⁶⁴. Z tego względu uznaje on, że „termin przedawnienia rozpoczyna się z dniem zgłoszenia przez posiadacza rachunku żądania wypłaty bez względu na to, kiedy to żądanie zostało zgłoszone”⁶⁵. „Jeśli stosunek prawny rachunku bankowego przestał istnieć (...), bieg terminu przedawnienia rozpoczyna się z dniem jego zgaśnięcia”⁶⁶.

Niezbecka wyraża podobne wątpliwości i przedstawia argumentację (odwołując się m.in. do treści art. 60 Prawa bankowego) na poparcie tezy, że w trakcie trwania stosunku rachunku bankowego roszczenie o zwrot środków nie może się przedawnić. Wydaje się, że jej zdaniem bieg terminu przedawnienia zaczyna się dopiero z chwilą ustania stosunku rachunku bankowego⁶⁷.

Chajda uznaje zaś, że „początkiem biegu dziesięcioletniego terminu przedawnienia roszczenia o zwrot wkładu oszczędnościowego jest moment wygaśnięcia umowy, także dopiero po jej ewentualnym przedłużeniu”⁶⁸. Podobnie jak wyżej przywołani autorzy, twierdzi on również: „Za sprzeczne z właściwością stosunku wynikającego z umowy rachunku bankowego należy uznać traktowanie chwili wpłaty jako początku biegu terminu przedawnienia, gdyż mogłoby to uniemożliwić podstawowy obowiązek zwrotu wkładu z powodu jego wcześniejszego przedawnienia, co zwłaszcza widoczne jest przy problemie kapitalizacji odsetek”⁶⁹.

⁶⁰ Podobnie: T. Czech, *Przedawnienie roszczeń...*, s. 39; A. Nowacki [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. W. Borysiak, Legalis 2022, art. 731, teza 4.

⁶¹ Por. W. Pyziół [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. VIII: *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, red. J. Panowicz-Lipska, Warszawa 2011, s. 538–539. Stanowisko to w nowszej literaturze podziela: L. Ogiełło [w:] *Kodeks cywilny*, t. II: *Komentarz. Art. 450–1088*, red. K. Pietrzykowski, Legalis 2021, art. 731, nb. 4. Wydaje się, że podobnie co do konkluzji (choć z nieco inną argumentacją): A. Janiak [w:] *Kodeks cywilny*, t. III: *Komentarz. Art. 627–1088*, red. M. Gutowski, Legalis 2022, art. 731, nb. 3.

⁶² Por. E. Niezbecka [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. III: *Zobowiązania – część szczegółowa*, red. A. Kidyba, Warszawa 2014, s. 723–724, art. 731.

⁶³ Por. M. Chajda, *Przedawnienie roszczeń...*, s. 129–133.

⁶⁴ W. Pyziół [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. VIII: *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, red. J. Panowicz-Lipska, Warszawa 2011, s. 538.

⁶⁵ *Ibidem*, s. 539.

⁶⁶ *Ibidem*.

⁶⁷ Por. E. Niezbecka [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. III: *Zobowiązania – część szczegółowa*, red. A. Kidyba, Warszawa 2014, s. 723–724, art. 731.

⁶⁸ M. Chajda, *Przedawnienie roszczeń...*, s. 133.

⁶⁹ *Ibidem*, s. 132.

Przerywanie biegu terminu przedawnienia

Nie należy jednak zapominać, że poza określeniem początku biegu terminu przedawnienia ustawodawca uregulował również kwestię przerywania jego biegu. Przerwanie biegu terminu przedawnienia następuje m.in. przez uznanie roszczenia przez osobę, przeciwko której roszczenie przysługuje (art. 123 § 1 pkt 2 k.c.).

W zakresie uznania z art. 123 § 1 pkt 2 k.c. mieści się zarówno tzw. uznanie właściwe, jak i niewłaściwe. Uznanie właściwe to umowa pomiędzy dłużnikiem i wierzycielem⁷⁰. Uznanie niewłaściwe stanowi natomiast oświadczenie wiedzy dłużnika, z którego wynika, że uważa on roszczenie za istniejące⁷¹. Do oceny skuteczności tego oświadczenia nie należy stosować przepisów o oświadczeniach woli⁷². Jego badanie trzeba natomiast przeprowadzać, przyjmując perspektywę wierzyciela i oceniając, „czy mógł on, na podstawie obiektywnych okoliczności, rozsądnie przyjmować, iż dłużnik dobrowolnie spełni świadczenie”⁷³. Skuteczność uznania zależy w konsekwencji od tego, czy zostało „uczynione dobrowolnie i z dostatecznym rozeznaniem”⁷⁴.

Słusznie zauważa się, że do przerywania biegu terminu przedawnienia prowadzi doręczenie przez bank posiadaczowi rachunku wyciągu z rachunku bankowego (art. 728 § 2 k.c.)⁷⁵. Tezę tę należy ująć szerzej. Tak zwanym uznaniem niewłaściwym, o którym mowa w art. 123 § 1 pkt 2 k.c., będzie nie tylko doręczenie posiadaczowi rachunku przez bank wyciągu, ale też inne czynności, z których z perspektywy posiadacza rachunku wynika, że bank (a w zasadzie osoby za niego działające) jest świadomy istnienia roszczenia o zwrot środków⁷⁶. Chodzi

⁷⁰ Por. P. Sobolewski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. W. Borysiak, Legalis 2022, art. 123, tezy 81–82; P. Machnikowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, Legalis 2021, art. 123, nb. 13.

⁷¹ Por., w tym na temat poglądów odmiennych: P. Sobolewski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. W. Borysiak, Legalis 2022, art. 123, tezy 74 i 84–85; B. Kordasiewicz [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. II: *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, A. Olejniczak, Warszawa 2019, s. 801–802.

⁷² Por. B. Kordasiewicz [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. II: *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, A. Olejniczak, Warszawa 2019, s. 802. Odmienne m.in. P. Sobolewski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. W. Borysiak, Legalis 2022, art. 123, teza 85.

⁷³ B. Kordasiewicz [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. II: *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, A. Olejniczak, Warszawa 2019, s. 802. Stanowisko to opiera się na rozważaniach M. Pyziak-Szafnickiej. Por. M. Pyziak-Szafnicka, *Uznanie długu*, Warszawa 1996, s. 124–126.

⁷⁴ B. Kordasiewicz [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. II: *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, A. Olejniczak, Warszawa 2019, s. 802. Podobnie: M. Mataczyński, M. Szczytko [w:] *Kodeks cywilny*, t. I: *Komentarz do art. 1–352*, red. M. Gutowski, Legalis 2021, art. 123, nb. 28. Por. też: R. Strugała [w:] *Zobowiązania. Przepisy ogólne i powiązane przepisy Księgi I KC*, t. I: *Komentarz*, red. P. Machnikowski, Legalis 2022, art. 123, nb. 27.

⁷⁵ Tak z szerokim uzasadnieniem: T. Czech, *Przedawnienie roszczeń...*, s. 39–42.

⁷⁶ Por. P. Sobolewski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. W. Borysiak, Legalis 2022, art. 123, teza 83.

tu szczególnie o czynności dokonywane przez pracowników banku czy wykorzystywane przez nich do przekazywania oświadczeń wiedzy programy komputerowe⁷⁷. Do przerywania biegu terminu przedawnienia prowadzi więc np. wyświetlanie salda zgodnego z rozmiarem wierzytelności w stosunku do banku w aplikacji mobilnej czy na ekranie bankomatu.

Powyższe pozwala moim zdaniem przełamać argumenty zwolenników nie stosowania art. 120 § 1 zd. 2 k.c. Stałe przerywanie biegu terminu przedawnienia zapewnia bowiem posiadaczom rachunków skuteczną ochronę.

Uzasadnienie dla stosowania ogólnych reguł wyznaczania początku biegu terminu przedawnienia

Możliwe są sytuacje, w których bank zaprzestaje uznawania swojego długu (w całości lub części). W przypadku przyjęcia odmiennego poglądu na kwestię początku biegu terminu przedawnienia (np. że zaczyna on swój bieg z momentem faktycznego zgłoszenia żądania zwrotu środków) powstaje ryzyko niewspółmiernego i nieuzasadnionego (w świetle art. 117 § 1 k.c. czy art. 119 k.c.) wydłużania terminów przedawnienia roszczeń posiadaczy rachunków bankowych.

Przeciwko takiej tezie opowiada się Stangret-Smoczyńska. Przyjmuje ona, że „nie ma potrzeby wprowadzania czynnika, który by motywował wierzyciela (posiadacza rachunku) do wzywania banku do spełnienia świadczenia (wypłaty, przelewu), skoro konstrukcja umowy przewiduje, iż już samo przechowywanie tych środków jest stanem wyczerpującym świadczenie banku, z którego dodatkowo wierzyciel (posiadacz rachunku) czerpie korzyści (oprocentowanie wkładu)”⁷⁸.

Autorka wydaje się pomijać fakt, że jeżeli roszczenie o zwrot środków powstaje dopiero z chwilą zgłoszenia żądania zwrotu (albo od momentu zgłoszenia żądania zwrotu należy liczyć termin jego przedawnienia), to w sytuacji dokonania przez bank transferu na rzecz osoby nieuprawnionej czy w razie wystąpienia błędu rachunkowego należałoby przyjąć, że bieg terminu przedawnienia roszczenia o zwrot środków się nie rozpoczyna. Posiadacz rachunku bankowego zostaje więc w zasadzie wyposażony w kompetencję do decydowania, kiedy termin przedawnienia zaczyna biec, a bank pozostaje przez nieokreślony czas

⁷⁷ Por. co do kwestii dokonywania uznania w imieniu banku: T. Czech, *Przedawnienie roszczeń...*, s. 40 oraz ogólnie co do kwestii dokonywania uznania w imieniu osób prawnych: M. Pyziak-Szafnicka, *Uznanie długu*, s. 132–135; B. Kordasiewicz [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. II: *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, A. Olejniczak, Warszawa 2019, s. 802–804; P. Machnikowski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, Legalis 2021, art. 123, nb. 15. Por. też: T. Pałdyna, *Przedawnienie w polskim...*, s. 181. Autor ten przyjmuje, że uznania niewłaściwego w imieniu osoby prawnej nie może dokonać pracownik, a możliwość tę ma jedynie osoba wchodząca w skład organu tej osoby prawnej.

⁷⁸ A. Stangret-Smoczyńska, *Roszczenia posiadacza...*, s. 517.

w niepewności⁷⁹ co do tego, czy kiedyś będzie musiał dane środki zwrócić (chyba że zastosowanie znajdzie art. 44 ust. 2 ustawy o usługach płatniczych⁸⁰).

Przyjmując pogląd prezentowany m.in. w tym opracowaniu⁸¹, należy stwierdzić, że kiedy bank informuje posiadacza rachunku o saldzie niższym od wierzytelności mu przysługującej, to uznaje jedynie niesporną część roszczenia (lub roszczeń) o zwrot środków. Tym samym bieg terminu przedawnienia przestaje być przerywany w stosunku do tej części środków⁸² (tzn. do części lub całości roszczenia lub roszczeń⁸³ o zwrot określonej kwoty lub kwot). Roszczenie posiadacza rachunku bankowego o zwrot środków (w zakresie, w jakim jest kontestowane przez bank) może się więc przedawnić w faktycznie określonym przez ustawodawcę terminie.

Co, jeżeli bank nie będzie przerywał biegu terminu przedawnienia?

Prezentowana wyżej koncepcja ma jedną główną wadę. Można sobie wyobrazić, że bank nie będzie spełniał obowiązku przesyłania wyciągu z rachunku (art. 728 § 2 k.c.) i nie będzie w żaden inny sposób informował posiadacza rachunku o wysokości jego wierzytelności. Tym samym przerywanie biegu terminu przedawnienia roszczenia o zwrot środków nie będzie miało miejsca. Może się więc teoretycznie zdarzyć, że roszczenie posiadacza rachunku przedawni się po prostu po upływie okresu przedawnienia liczonego od dnia, w którym roszczenie stałoby się wymagalne, gdyby uprawniony podjął czynność w najwcześniejszym możliwym terminie.

Taką sytuację należy oceniać przez pryzmat art. 5 k.c.⁸⁴ W ogólności należy zaznaczyć, że ocena, czy zgłoszenie zarzutu przedawnienia przez bank stanowi nadużycie prawa, powinna być dokonywana *a casu ad casum*, z uwzględnieniem

⁷⁹ W stanie niepewności co do tego, czy stan rachunku odpowiada wierzytelności posiadacza rachunku bankowego, a więc zarazem w stanie niepewności co do rozmiaru swojego długu.

⁸⁰ Należy przyjąć, że upływ terminu z tego przepisu powoduje wygaśnięcia (czy niemożliwość dochodzenia) roszczenia o zwrot środków w odniesieniu do środków, które były przedmiotem nieautoryzowanych lub nienależycie wykonanych transakcji płatniczych. Podobny pogląd wyraził M. Spyra w toku wykładu *Prawo bankowe prywatne* na Uniwersytecie Jagiellońskim.

⁸¹ Podobne stanowisko zaprezentował wcześniej: T. Czech, *Przedawnienie roszczeń...*, s. 31–43 oraz A. Nowacki [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. W. Borysiak, Legalis 2022, art. 731, teza 4.

⁸² Por. wyrok SN z dnia 3 maja 1974 r., sygn. II PR 81/74, Lex nr 4933; wyrok SN z dnia 23 czerwca 1972 r., sygn. I CR 142/72, Legalis nr 16337; orzeczenie SN z dnia 27 października 1956 r., sygn. I CR 248/56, OSNCK 1958 nr 3, poz. 66; T. Pałdyna, *Przedawnienie w polskim...*, s. 175.

⁸³ Roszczenia o zwrot powstają oddzielnie dla każdej wpłaty. Roszczenie materialnoprawne to prawo żądania wykonania określonego obowiązku, które może być dochodzone w całości lub części. Moim zdaniem uznanie części roszczenia nie powoduje powstania odrębnych roszczeń, a jedynie zróżnicowanie stanu (np. przedawnienia) jednego podzielnego roszczenia. Por. Ł. Piotrowski, *Dopuszczalność dochodzenia roszczenia częściami*, „Palestra” 2003, nr 3–4, s. 72–75.

⁸⁴ Por. odnośnie do dopuszczalności stosowania art. 5 k.c. do zarzutu przedawnienia: A. Zbiegień-Turzańska [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. W. Borysiak, Legalis 2022, art. 5, teza 109.

obowiązku posiadacza rachunku z art. 728 § 3 k.c.⁸⁵ Jeżeli bank bezpodstawnie (tj. nie z powodu dokonania transferu na rzecz nieuprawnionego i braku wiedzy o tym fakcie czy podobnej przyczyny) nie przerywa biegu terminu przedawnienia, chociaż ustawodawca w zasadzie nakłada na niego taki obowiązek (art. 728 § 1 i 2 k.c.), a później podnosi zarzut przedawnienia, to stanowi to solidny argument przemawiający za zastosowaniem art. 5 k.c.⁸⁶

Podsumowanie

Podsumowując, nie wydaje się konieczne konstruowanie koncepcji odrzucających zastosowanie ogólnych zasad dotyczących początku biegu terminu przedawnienia w odniesieniu do roszczenia o zwrot środków „przechowywanych” przez bank na podstawie umowy rachunku bankowego. Roszczenie o zwrot środków powstaje po zawarciu umowy rachunku bankowego i z chwilą wpłaty środków do banku. Jego termin przedawnienia zaczyna biec od dnia, w którym roszczenie o zwrot stałoby się wymagalne, gdyby uprawniony podjął czynność w najwcześniejszym możliwym terminie (art. 120 § 1 zd. 2 k.c.). Dzień ten przypada zazwyczaj w dniu wpłaty środków lub do kilku dni później. Bieg terminu przedawnienia jest stale przerywany przez działania banku, w tym poprzez doręczanie posiadaczowi rachunku wyciągu z rachunku bankowego, ale również przez inne czynności, w ramach których bank uznaje istnienie wierzytelności posiadacza rachunku (np. poprzez wyświetlanie salda na ekranie bankomatu). Takie ujęcie pozwala zachować ogólne zasady dotyczące przedawnienia roszczeń majątkowych. Podnoszenie zarzutu przedawnienia przez bank w sytuacji bezpodstawnego nieuznania istnienia roszczeń posiadacza rachunku powinno być rozpatrywane z perspektywy art. 5 k.c.

Bibliografia

- Banaszczyk Z. [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. I: *Prawo cywilne – część ogólna*, red. M. Safjan, Warszawa 2012.
- Chajda M., *Przedawnienie roszczeń z umowy rachunku bankowego*, „Przegląd Sądowy” 2004, nr 7–8.
- Czech T., *Przedawnienie roszczeń z rachunku bankowego*, „Prawo Bankowe” 2003, nr 10.

⁸⁵ Na temat tego obowiązku zob. A. Janiak [w:] *Kodeks cywilny*, t. III: *Komentarz. Art. 627–1088*, red. M. Gutowski, Legalis 2022, art. 728, nb. 6–7.

⁸⁶ Wydaje się, że w pewnym sensie podobnie: *ibidem*, art. 731, nb. 3. Por. też: wyrok SA w Szczecinie z dnia 20 kwietnia 2021 r., sygn. I ACa 470/20, Legalis nr 2585923; wyrok SA w Poznaniu z dnia 14 października 2021 r., sygn. I AGa 196/20, Legalis nr 2634280; wyrok SA w Warszawie z dnia 29 czerwca 2022 r., sygn. V ACa 727/21, Legalis nr 2713709.

- Grzybowski S. [w:] *System Prawa Cywilnego*, t. III, cz. 2: *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, red. S. Grzybowski, Warszawa 1976.
- Janiak A. [w:] *Kodeks cywilny*, t. III: *Komentarz. Art. 627–1088*, red. M. Gutowski, Legalis 2022.
- Jedliński A. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. I: *Część ogólna*, red. A. Kidyba, Warszawa 2012.
- Klein A., *Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego* [w:] *Alfred Klein Dzieła wybrane*, t. I, red. G.M. Tracz, K. Łądkowski, Kraków 2021.
- Kordasiewicz B. [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. II: *Prawo cywilne – część ogólna*, red. Z. Radwański, A. Olejniczak, Warszawa 2019.
- Machnikowski P. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. E. Gniewek, Legalis 2021.
- Mataczyński M., Saczywko M. [w:] *Kodeks cywilny*, t. I: *Komentarz do art. 1–352*, red. M. Gutowski, Legalis 2021.
- Morek R. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. W. Borysiak, Legalis 2022.
- Niezebecka E. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. III: *Zobowiązania – część szczegółowa*, red. A. Kidyba, Warszawa 2014.
- Niezebecka E. [w:] *Kodeksowe umowy handlowe*, red. A. Kidyba, Warszawa 2014.
- Nowacki A. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. W. Borysiak, Legalis 2022.
- Ogiegło L. [w:] *Kodeks cywilny*, t. II: *Komentarz. Art. 450–1088*, red. K. Pietrzykowski, Legalis 2021.
- Ostrzechowski B., Riedl K. [w:] *Ustawa o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych. Komentarz*, red. W. Borysiak, Legalis 2021.
- Pałdyna T., *Przedawnienie w polskim prawie cywilnym*, Warszawa 2012.
- Piotrowski Ł., *Dopuszczalność dochodzenia roszczenia częściami*, „Palestra” 2003, nr 3–4.
- Pyziak-Szafnicka M., *Uznanie długu*, Warszawa 1996.
- Pyziół W. [w:] *System Prawa Prywatnego*, t. VIII: *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, red. J. Panowicz-Lipska, Warszawa 2011.
- Pyziół W., *Umowa rachunku bankowego*, Warszawa 1997.
- Sobolewski P. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. W. Borysiak, Legalis 2022.
- Spyra T., *Potrącenie z rachunku bankowego – przesłanka wymagalności wierzytelności posiadacza*, „Prawo Bankowe” 2002, nr 5.
- Stangret-Smoczyńska A., *Roszczenia posiadacza rachunku bankowego na tle art. 120 § 1 zd. 2 K.C.*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2015, C/1.
- Strugała R. [w:] *Zobowiązania. Przepisy ogólne i powiązane przepisy Księgi I KC*, t. I: *Komentarz*, red. P. Machnikowski, Legalis 2022.
- Zbiegień-Turzańska A. [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. W. Borysiak, Legalis 2022.
- Zabiński Z., *Umowa rachunku bankowego*, Warszawa 1967.

Streszczenie

Artykuł poświęcony został kwestii początku biegu terminu przedawnienia roszczenia o zwrot środków ze stosunku rachunku bankowego. W doktrynie prezentowane są różne stanowiska w tym zakresie, z czego większość prowadzi do odejścia od ogólnej reguły określonej w art. 120 § 1 zd. 2 k.c. Zgodnie z zaprezentowanym poglądem roszczenie o zwrot środków zaczyna się przedawniać od dnia wpłaty danej puli środków do banku lub od dnia przypadającego do kilku dni później. Bieg terminu przedawnienia jest stale przerywany przez dokonywanie przez bank uznania roszczenia posiadacza, co zdaniem autora artykułu pozwala obalić argumentację przeciwników takiego ujęcia. Przypadki bezpodstawnego nieuznawania przez bank roszczenia posiadacza należy rozpatrywać przez pryzmat art. 5 k.c.

Słowa kluczowe: umowa rachunku bankowego, zwrot środków, roszczenie, początek biegu terminu przedawnienia

THE BEGINNING OF THE PRESCRIPTION PERIOD FOR A CLAIM FOR REPAYMENT OF FUNDS FROM A BANK ACCOUNT RELATIONSHIP

Summary

This article is dedicated to the issue of the beginning of the prescription period of a claim for repayment of funds from a bank account relationship. The doctrine presents various positions in this regard, most of which lead to a departure from the general rule set forth in Art. 120 § 1 sentence 2 of the Polish Civil Code. According to the view presented, the prescription period for a claim for repayment begins to run from the date on which the relevant pool of funds is deposited with the bank or up to a few days later. The running of the prescription period is constantly interrupted by the bank's acknowledgement of the holder's claim, which, in the opinion of the author of the article, makes it possible to refute the arguments of the opponents of this approach. Cases of unjustified non-recognition of a holder's claim by the bank should be viewed through the prism of Art. 5 of the Polish Civil Code.

Keywords: bank account agreement, repayment of funds, claim, beginning of the prescription period